

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 19. aprila 1940.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Slovenske bojne pesmi

Zanimivo in značilno poglavje zase v našem narodnem življenju je vprašanje slovenskih bojnih pesmi. Tukaj mislimo na pesmi, v katerih si naj daje duška vzbujeni slovenski narodni vzgon in narodno navdušenje.

Včasih nanese prilika, da se zbere skupina mladih slovenskih ljudi v okolju, ki je slovenstvu izrazito sovražno, čeprav na slovenskih narodnih tleh. In v skupini slovenske mladine se vzbudi želja, da na očiten in kulturne, samozvestne mladine dostojen način poudari in pokaže sovražni okolici svoje slovenstvo. Nekdo predlaga, da bi zapeli. In zapoje. Najprej »Hej Slovani«, »Naprej zastave slave«, »Vojaški boben«. »Kje so naše meje«, nekaj sokolskih in fantovsko — in pri koncu so. Iz zadrege jih rešuje »Regiment po cesti gre« in morda še znane Robove parodije, ki pa so deloma že zastarele, deloma politično pobarvane.

Vse te pesmi so zastarele za naš čas. »Hej Slovani«, ki jo imajo nekateri sploh za slovensko himno, je slabo prevedena in po tujem napevu peta slovaška pesem. Pri nas si je sicer že davno priborila domačinsko pravico in ne bo manjkala v nobeni zbirki slovenskih bojnih pesmi, vendar pa ne moremo mimo dejstva, da je in ostane navsezadnje le tuja pesem. »Naprej zastava slave« je že preveč romantično rodoljubarska za naš okus, in spominja že preočito na čitalniške naš okus, in spominja že preočito na čitalniške naše in veselice. Druge so narodne pesmi, ki so na svoj način lepe in polne narodnega duha, a vendar niso tisto, kar bi naša mladina v nekaterih trenutkih rada zapela. Edino primerna pesem za takšne prilike je še »Kje so naše meje«.

Na ta način se zgodi, da si mladina pomaga iz zadrege z marseljezo, s »Šumi, Marica« itd. Vse to navdaja človeka z začudenjem. Malokateri evropski narod je dobojeval toliko trdih, brezozirnih, odločilnih narodnih bojov, ko nam je šlo in nam prav za prav v sedanji evropski in svetovni zmedbi še vedno gre za biti in ne biti, saj gre danes celo mnogo večjim narodom za vprašanje narodnega obstoja. Vendar se to v naših bojnih pesmih skoraj ne pozna, ampak dobimo vtisk, da smo ves čas preživeli v miru božjem za toplim zapečkom, zadovoljni s seboj in s svetom. Vsi ti boji skoraj niso zapustili sledu v slovenski bojni pesmi. To bi bilo razumljivo, če bi bili Slovenci nemuzikaličen narod, ki ne ljubi petja in pesmi. Toda resnica je prav nasprotna. Pevska kultura je bila pri nas vedno visoko razvita, kakor je še tudi danes, in vsekakor je malo ljudstev na svetu, ki bi tako ljubila petje. Slovenska narodna pesem, ne le lirski, ampak tudi epski, je izredno bogata in melodiozna in je vedno predstavljala važen pripomoček za gojenje in vzbujanje slovenske narodne zavesti v ogroženih krajih in v tuji okolici. Vedno je bila odličen bojni pripomoček slovenskega naroda v njegovem stoletja trajajočem boju za obstanek. V narodni pesmi je iskal in našel slovenski narod tolažbe in hladila za svoje narodne bolečine. In še danes je v prvi vrsti slovenska pesem tista, ki ohranja in budi slovensko narodno zavest pri naših bratih in sestrah onstran današnjih državnih mej in v izseljenstvu. Pri vsem tem je čudno, da se ni razvila slovenska bojna pesem, ki je sicer drugod stalna in zvesta spremljevalka narodov v njihovih narodnih bojih. To je tem bolj čudno, ker je naša umetnostna pesem na odlični višini, in prav tako tudi naša glasba.

Nekdaj, ko narodni boji še niso bili tako zaostreni, je narod še lahko pogrešal pravih bojnih pesmi in koračnic in iskal tolažbe v lirskih pesmih, toda danes so ti boji zavzeli mnogo bolj konkretne oblike, ki zahtevajo tudi nove oblike narodnih bojnih pesmi. Tu bi morali ustvariti naši pesniki in naša glasba res nekaj novega in svojsko slovenskega. Toda tako naši pesniki kakor tudi glasbeniki se te naloge sploh ne zavedajo,

kakor se zdi. Morda se jim zdi »zamalo«, da bi »ponižali« svojo umetnost v službo bojnih pesmi in političnih bojov. To bi bilo prav, če bi šlo za malotne notranje politične boje. Toda o teh sploh ne govorimo. Govorimo o elementarnih bojih našega ljudstva z zunanjim sovražnikom. In znano je, da so vsi veliki svetovni pesniki radi opevali boje svojega naroda in mu ustvarjali bojne pesmi, ne da bi bili čutili to kot ponižanje svoje umetnosti. Pri nas naj opozorimo le na Vodnika, ki je že zelo zgodaj dobro čutil, da primanjkuje našem narodu bojnih pesmi, in mu je skušal pomagati razmeram in času primerno s svojimi »brambovskimi pesmimi«, pa naj je bil uspeh in način še tako problematičen. Tudi Prešeren se ni ponižal, ko je zapel svojo »Zdravico« in druge, ki bi mogle postati odlične bojne pesmi našega naroda, če bi jih kdo s primerno pieteto in na primeren način uglasbil.

Odličen primer, kako je ljudstvo samo občutilo in reagiralo na pomanjkanje slovenske bojne pesmi, je pač nastanek koračnice »Regiment po cesti gre«. Slovenski vojaki sami so jo ustvarili in zapeli v tujini, da so dali duška svojim čustvom, medtem ko je marsikateri sodobni slovenski poet v zadregi grizel pero in si ril s prsti po raz-

Vojna na severu

Uspehi zaveznikov.

Stvari se sučejo jadrno. 9. aprila so zasedli Nemci Dansko in začeli zasedati Norveško. Poglavitna norveška pristanišča so zasedli tako rekoč z enim zamahom. In to ne morebiti samo nasproti Danski in v bližini norveškega glavnega mesta se nahajajoče kraje, ampak celo daleč onstran tečajnika ležeči Narvik. Tisti Narvik, ki je prav v sedanji vojni posebno važen, ker spaja švedski rudnik v Kiruni z morjem, ki ne zamrzne, ki torej omogoča, da se ta rudnik izkorišča vse leto. A Kiruna je tudi tisti rudnik, iz katerega edinega morejo še dobivati Nemci prepotrebno železo izven svojih meja.

9. aprila so ga zasedli, a 16. so ga že spet zgubili. Še 14. aprila je pisal Gayda v »Voce d'Italia« o pomoči zaveznikov, na katero bo Norveška zastoj čakala. In skoraj na isto sapo in kakor da bi bili hoteli popraviti prejšnjo obotavljivost, so vdrli zavezniki skozi komaj nekaj kilometrov široki Öresund v Baltičsko morje in ga minirali z njegovimi dohodi vred. Pri čemer je zelo verjetno, da so jim Švedi v roko stregli z besedo in dejanjem.

Pomen teh zavezniških uspehov je vse daljnosežnejši, kakor bi se zdelo na prvi pogled.

Prvi — in ne najmanj pomembni — je moralen. Kajti da niso mogli Nemci obdržati že zasedenih postojank in še tako važnih povrhu, dokazuje, da je njihna mornarica v bojih za Norveško bila res hudo prizadeta. Ne bomo navajali številčk potopljenih ladijske tonaže. Natančne bi bilo tako težko dognati, razen tega pa tudi rastejo z vsakim dnem, če ne z vsako uro. Toda ravno padec Narvika je dokazal, kako je imel prejšnji angleški mornariški minister Duff Cooper prav, ko je dejal v Londonu dan pred nemškim vdorom v Skandinavijo: »Doselej še ni nikoli zgubila vojne tista država, ki je imela oblast na morju«. Tudi navznoter bo ta udarec slabo vplival. Kajti v nasprotju z demokracijo mora diktatura kazati zmeraj in samo uspehe. Porazov, posebno večjih, ne prenese lahko.

Drugi pomen je strateški. Za Nemce je moral biti že od vsega začetka poglavitno vprašanje, kako bodo svoje posadke na Norveškem vzdrževali. S prevoznimi ladjami očitno stvar ne pojde dolgo: prehude vrzeli jim je zasekala angleška mornarica v njih vrste. Z letali? To je

kuštrani frizuri, trudeč se, da bi si izmislil kakšno dozdevno novo inačico čustev Romea in Julije.

Pravilno cenijo pomen bojnih in vojaških pesmi ter koračnic drugi evropski narodi, ki izdajajo vedno nove zbornike takšnih pesmi in razpisujejo pesniške in glasbene natečaje za nove pesmi. V prvi vrsti Francozi, Nemci in Italijani; pa tudi Čehi so bili v tem prav do zadnjega časa in so seveda tudi danes lahko za zgled vsem drugim narodom, kaj more doprinesti bojna pesem in koračnica k uspehu v narodnem boju in pri prebujanju naroda, pri mobilizaciji narodnega duha in navdušenja.

Drugod se pišejo debele knjige in disertacije o vplivu ene same bojne koračnice na dušo naroda v njegovem narodnem boju, pri nas pa je to vprašanje, ki še ni našlo odmeva v naši znanosti in umetnosti.

Šele v sedanjih trenutkih se je slovenska mladina zavedla, da nam tukaj nekaj manjka. Boli jo, ko se ob slovesnih prilikah nenadoma vname debata, kaj in katera je prav za prav slovenska narodna himna in ko se pokaže, da tega nihče prav ne ve, ko je treba zapeti tujo bojno pesem, če hočemo dati sprostitev in poudarka slovenskim čustvom, in se zateči k parodijam, ko bi hoteli biti resni in nestranski, res samo in pred vsem in nič drugega kakor Slovenci.

Nekdo od mladih.

moglo iti morebiti v španski ali abesinski vojni, ko ni bil nasprotnik pripravljen. Pa tudi, če bi še do neke mere moglo iti, so potrebe novodobne odprave v sovražni deželi vendar tolikšne, da jih letala ne bi zmogla. Za hrano bi sicer še ne bila zadrega, vzeli bi jo pač domačinom, ti pa naj si pomagajo, kakor vedo in znajo. Toda posadke potrebujejo orožja, težkih topov in zlasti streliva v takih množinah, kakor bi jim letala ne mogla biti kos.

Strategično velikega pomena so tudi minska polja v Baltiku. Gotovo je, da so bili Nemci že od prvega dne odločeni, da vzamejo po potrebi tudi Švedsko pod svoje »varstvo«, in da vzdržujejo zveze s svojimi norveškimi posadkami čez to deželo, če bi drugače ne šlo. Priprava za to so bili nemški očitki švedski vladi in zlasti švedskemu tisku, da ni nevtralen. Zaradi teh min pa je pohod in prehod čez Švedsko najmanj zelo otežkočen, če ne sploh nemogoč. In gotovo je, da so tudi švedsko odpornost precej povečale.

Velikanski pa je politični pomen Narvika. Tu govori zemljevid sam najbolj zgovorno. Celotna Norvežani sami ne morejo z juga do njega drugače kakor po morju, vsaj po lastnem svetu ne. Nasprotno pa ima Narvik izvrstno železniško zvezo s švedskimi rudniki v Kiruni. Samo dobra četrtnina tiste razdalje loči Kiruno od Narvika kakor od švedskih pristanov ob Botniškem zalivu. To pa pomeni, da bi bili zavezniki v primeru, če bi bila Švedska od kogar koli napadena, veliko prej v Kiruni kakor kateri koli napadalec, Rusi ali pa Nemci. In to pomeni dalje, da Nemci ne smejo več računati na švedsko železo, razen kolikor jim ga bodo Švedi hoteli ali mogli prostovoljno dati.

Danska pod celotno vladavino.

Bil bi pa slep, kdor ne bi videl, da je prinesla posebno zasedba Danske Nemčiji velike koristi. Pred vsem je imela Danska skoraj pol milijona ton nafte in bencina, in to je količina, ki celo v novodobni celostni vojni nekaj zaleže. Nadalje je znana Danska kot poljedelska zemlja, ki je izvažala velike množine živil, posebno v Anglijo. Te pridejo sedaj Nemcem prav. Zlati zaklad danske banke, 120 milijonov funtov, si bodo prav tako gotovo prisvojili Nemci v eni ali drugi obliki. In Nemci so tudi sicer odločeni, da svoje varstvo izkoristijo. Danska bo kmalu nekakšna druga

Češka. Nemci že uvajajo svoj celostni sestav. Časopisje je bilo seveda takoj od prvega dne postavljeno pod nemško nadzorstvo. Uredništvom so zagrozili, da bodo za Nemce neprijazna ali neugodna poročila imela za nasledek, da bo list takoj ustavljen, uredniki pa odvedeni v varstveni zapor. Razen tega morajo danski listi pisati, da je zasedba nasledek politike zaveznikov. Prepovedana so seveda vsa javna zborovanja in shodi. Začeli so pajpada tudi z rekvizicijami. Gestapo grozi neposlušnim s koncentracijskimi taborišči. S svojim bencinom Danci ne smejo več razpolagati. Nemška marka je bila na Danskem pred zasedbo vredna nekako šestino danske krone. Sedaj so določili Nemci njeno vrednost z dvema kronama, torej dvanajstkrat večjo. Danski trgovci seveda niso bili voljni, prodajati blago pod takimi pogoji, a že takoj drugi dan jim je morala lastna vlada odrediti, da morajo sprejemati nemške marke, ali prav za prav le nakaznice za marke. Kakopak je to zelo pripravna pot, da se pride poci in v velikih množinah do dobrega blaga. Nemški vojaki že pošiljajo domov pakete z živili in obleko v velikanskih množinah. Za Norveško veljajo kajpada podobne odredbe. Tam so povrh zagrozili Nemci še s smrtno kaznijo vsakemu, ki bi poslušal mobilizacijsko povelje svoje vlade. Iz Norveške poroča »Neue Zürcher Zeitung« še neko posebnost. Medtem ko so vsi časniki vladajoče delavske stranke ustavljeni, smejo neovirano izhajati komunistični listi. Čudno? Ne, mikavno sicer res, ali sicer samo logično in dosledno. Dva celostna sestava, ki samo doma ne dajeta drug drugemu veljave, ki pa čutita zunaj in navzven intimno povezanost misli in koristi. Razume se ob sebi, da ti listi dolže Francijo in Anglijo, da sta krivi vojne.

Nacionalisti — izdajalci.

Vojna na Norveškem pa je pokazala še nekaj. Prvi Norvežani, ki so se dali na razpolago Nemcem, ko so začeli zasedati njihno domovino, so bili nacionalisti. Eden izmed njih, Quisling, je celo po naročilu nemških zasedbenih oblasti sestavil nekakšno »vlado«. Prvo pomembno delo te vlade izdajalec svoje domovine je bilo, da je začela groziti tistim sodržavljanom, ki bi hoteli braniti z orožjem svojo svobodo. Norveška in švedska poročila pravijo dalje, da je neki drugi nacionalist, polkovnik Sundlo, izdal Nemcem Narvik in s svojo izdajo povzročil smrt 500 norveških mornarjev. Prav tako je šteti danes za verjetno, da so Quisling in njegovi nacionalisti spravili norveško prestolnico Nemcem v roke. Norvežanom se je maščevalo, da so to svojat tako malo resno jemali. Res ni imela med norveškim ljudstvom nobene zaslonbe, saj ni mogla dobiti niti enega poslanca, kar je sicer spričo visoke norveške omike nekaj naravnega. A njihovo izdajstvo priča, da taka zvrst ljudi le naredi lahko neizmerno škodo.

Odpor Amerike.

Nemški napad na dve mirni državi je zbudil v Ameriki hud odpor, pa tudi ogorčenje. Obsodil ga je na nekem časniškem zborovanju zelo ostro predsednik Roosevelt sam, ki je dejal v sklepnih besedah: »Če naj ohranimo omiko, moramo spoštovati pravico tudi najmanjših narodov do svo-

bode, ozemelske nedotakljivosti in samouprave, in spoštovati jo morajo tudi najmočnejši njihovi sosedje.« Roosevelt seveda ve, da zgolj pozivi in lepe besede napadalcev ne bodo spreobrile. A kot predsednik ne more več reči. Zato pa so ameriški listi bolj razločni in govore o izrednem vtisku nemškega vdora v Skandinavijo. »New York Herald Tribune« piše naravnost, da more samo popolna zmaga zaveznikov varovati ameri-

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Torek, 5. VII. 1958. — Beleške »Jutra« objavljajo med drugim besedilo izjave političnih predstavnikov Južnih Slovanov v Avstriji z dne 24. IX. 1918, ki jo je za Slovence podpisal dr. Anton Korošec in ki pravi: »Narod Slovencev, Hrvatov in Srbov je etnično enoten narod in ta enotnost mora ostati nerazdeljiva«. Druga beleška opisuje kongres akademskih organizacij JRZ, na katerem je za akademike JRZ iz Ljubljane nastopil neki Kociper, ki je trdil, da se borijo akademiki JRZ v Ljubljani za jugoslovensko misel in za velika načela državne in narodne enotnosti. — »Samouprava« zagotavlja, da se novi kotorski škof dr. Butorac ne ukvarja s politiko; nasledek tega je, da hrvaški listi o delovanju tega škofa ničesar

Četrtek, 7. VII. 1958. — »Slovenec« objavlja poročila o navdušenju izseljencev v Porurju, s katerim so sprejeli ministra za socialno politiko, ki jih je obiskal. Drugo poročilo omenja potek seje občinskega sveta v Ptujju z dne 4. t. m., na kateri je bil dr. Korošec izvoljen za častnega Ptujčana. Tudi v tem primeru se je ovacijam zbranih mestnih očetov pridružila galerija, o kateri pravi »Slovenec«, da je bila tesno zasedena. — V Belgradu se vršijo priprave za prihod dr. Mačka: namreč seje voditeljev združene opozicije. — Južnjaški časniki JRZ poudarjajo spet kedaj, da je osnovno vodilo JRZ državna in narodna enotnost, unitarizem in centralizem.

Sobota, 9. VII. 1958. — Uvodna beleška »Jutra« je posvečena Petru Rešetarju, »vulgo Frančku Žebotu«, ker se spet kdaj vsaja nad JNS in jugoslovenskimi nacionalisti, med katere se je — sodeč po namigavanju »Jutra« — štel, kadar koli je to mogel. »Jutro« izraža tudi bojazen, da so pasji dnevi hudo prizadeli možgane Petra Rešetarja in so mu — možgani, seveda — mogoče že pričeli vreti. Zato mu polaga »Jutro« na razbeljeno čelo mrzel obkladek v obliki spomina na letak z dne 28. I. 1955, v katerem je Franček Žebot potiskal v nebo Jevtičevu vlado. — »Slovenec« ni vseh »posebni ton«, v katerem beleži »Delavska pravica« razne dogodke in pojave v taboru »Slovenca«. — Iz emigracije se je vrnil dr. Mile Budak, čigar prihod zabeleži »Hrvatski dnevnik« z zadoščenjem. — V logični zvezi s pohvalo na naslov škofa dr. Butorca se peča »Samouprava« v povsem drugačnem duhu s sarajevskim nadškofom dr. Šaričem. Poznavalci morale urednikov »Samouprave« zatrjujejo, da se je dalo že iz pohvale dr. Butorca vnaprej uginiti, da pripravljajo »Samouprava« napad na kakega drugega škofa, s čigar delom ni zadovoljna in zaradi česar je to delo »politično«.

ške koristi in da se morajo Zedinjene države sprijazniti z mislijo, da bodo potegnjene v vojno. Podobno ostro pišejo tudi drugi listi. Pri vsem tem je pa zanimivo, da se je tudi med ameriškim prebivalstvom samim precej pomnožilo število tistih, ki so za vojno. To pa so ravno skandinavski naseljniki, ki jih je zelo veliko, ki pa so bili doslej odločno za nevtralnost.

Vojna se širi. A prav nič ji še niso videti meje.

Nedelja, 10. VII. 1958. — V poglavju »Kaj pravite?« objavlja »Slovenec« iz nepovedanega razloga pesem Engelberta Gangla, natisnjeno v »Učiteljskem tovarišu« leta 1897, št. 4, in posvečeno »Stoletnici cesarske pesmi«. — Dr. Anton Korošec odpre pri Sv. Trojici pri Ljutomeru volilno borbo za volitve v »narodno skupščino«. Ker volitve še niso razpisane, odprtje volilne borbe še ni uradno in se bodo do razpisa vršila z ozirom na veljavna načela parlamentarne demokracije samo zborovanja in tabori z dr. Korošcem kot glavnim govornikom. Iz slike, ki jo bo objavil »Slovenec« v torek, razvidimo, da se je tabor vršil tako na samostanskem dvorišču kakor izven njega; na samostanskem dvorišču je bil postavljen oder za govornika, častne goste in reditelje (slovenske fante, žene in dekleta v nošnjah, gasilce v četah, urejene tako, da je stal vsakdo v četi svoje domače vasi, in so ga vsi poznali), izven samostanskega dvorišča pa so bili postavljeni zvočniki za tam zbrano ljudstvo. Na odru, ki je služil pred taborom za oltar, so obkrožili dr. Antona Korošča številni častni gostje, med njimi poleg vseh okrajnih glavarjev tamkajšnje pokrajine tudi sam Acimović iz Belgrada in predsednik mariborske policije. S tem taborom je bila uvedena organizacijska novost za naše kraje; pod odrom stoječe vrste slovenskih fantov so po sliki obrnjene z licem proti dvorišču in s hrbtom proti govorniku. Potem sledi večji prazen prostor, nato šele je postavljenih v presledkih med njimi več vrst slovenskih fantov z obrazom proti odru. Za temi vrstami stoje žene in dekleta v narodnih nošnjah, njim pa sledi spet večji prazen prostor. Tam, kjer se neha črta tega praznega prostora, se začnejo vrste gasilcev, ki segajo doli do izhoda iz dvorišča, obkroženega po samostanskih poslopjih. Zaradi tega na shodu zbrano ljudstvo — na 12.000 duš ga bodo cenili — shoda ni videlo, pač pa zelo dobro slišalo. Samostansko dvorišče je bilo namreč premajhno, da bi moglo poleg odličnikov, rediteljev in govornika sprejeti še ljudstvo. Tabor je potekel v najlepšem redu in miru ter najboljšem razpoloženju prirediteljev, in številno zbranim orožnikom ni bilo treba nikjer posredovati.

Ker dr. Anton Korošec že dolgo vrsto let ni spregovoril v splošno dostopnem javnem kraju, je prisluhnila vsa dežela njegovim besedam. Iz bogate vsebine njegovega govora je bilo slišati, kako se veseli, da se mu bratje in sestre spet svobodno zbirajo na taborih; zemlja, na kateri govori, je prva vstala v Jugoslaviji, da se na slovesen način spomni dvajsetletnice Jugoslavije.

Obzornik za slovenski jezik

So kulturna dela, ki ne morejo po svojem značaju in vsebini takoj seči v širino. Zato pa njihov pomen in dejanski vpliv ni nič manjši, četudi oplaja kulturno delo kakega naroda bolj nekako od zgoraj navzdol.

Tako delo je glasilo Slavističnega društva »Slovenski jezik«. Že drugi letnik leži pred nami. In zgovoren dokaz nam je znanstvenega dela za našo največjo narodno svetinjo.

Obzornik, ki si je dal za nalogo, znanstveno raziskovati osnove našega materinega jezika, stoji, mora stati v ospredju našega znanstvenega dela. Vse druge vede, ki jih gojimo, segajo čez posebne slovenske podlage, zasidrane so v široki mednarodni dejavnosti, in od tam dobivajo pobud, ki jim seveda tudi mi dajemo svojih. Toda slovenski jezik, to je tisto, kar je najbolj naše. Najbolj bistveno označilo naše narodne samobitnosti in samostojnosti je, in skrb in ljubezen, ki mu jo posvečamo, je najbolj viden dokaz naše narodne zavesti in omike.

V nekem razgovoru je omenil Masaryk, da je spoznal kot nekaj posebno značilnega pri Slovencih njihno ljubezen do slovenskega in slovanskega jezikoslovja. Pravilno je Masaryk opazoval naše umsko življenje in kulturno dogajanje. Ne vemo, če je tudi kedaj razmišljal in povedal kaj o tem, zakaj je pri nas tako.

Slovenščina je pač, kakor že rečeno, najvidnejše znamenje naše narodne biti, v večini pogledov sploh edino, zlasti še ob pomanjkanju določenih zgodovinskih in zemljepisnih mej. Slovenski jezik je bil tisti, ki nas je družil navznoter in hkratu ločil navzven. Kdor je slovensko govoril in mislil, ta je ostal naš. Kdor ne, je postal zaveden ali nezaveden odpadnik. Tega so se zlasti dobro zavedali naši narodni nasprotniki — večinoma bolj kakor mi sami. Zato je bil

njihov boj zoper naš narod zmeraj boj zoper naš jezik — od nekdanjih nemškutarjev in lahonov pa do današnjih jugoslovenov. Ni bil slučaj, da so ti zadnji še pred nekaj leti prepovedovali, pisati o slovenskem narodu, in da so na isto sapo spodirjali slovenščino iz uradov, šolskih knjig, javnega življenja, kakor tudi ni bil slučaj, če so prvi delali pred nekaj desetletji takisto.

A za nezadostno našo kulturno pa tudi politično vzgojo je po drugi strani spet značilno, da ga ni menda naroda na svetu, kjer bi materin jezik tako mrcvarili, kakor mrcvarijo našega. Saj se zlasti naše polizobraženstvo, ki ga je tudi v akademskih poklicih kopato mero, naravnost ponaša z neko malomarnostjo pri rabi slovenščine, medtem ko bo marsikdo kar neprijetno zadet, če ga opozorimo, da je naredil napako — v tujem jeziku! In ta zvrst ljudi ima nemarno uvajanje tujih besed, oblik in skladnje naravnost za nekakšno znamenje neke višje izobrazbe, četudi v resnici dokazuje najbolj nasprotno: znamenje je njihovega malotnega, manjvrednostnega, v tvarnosti običajnega duha.

To nam je prihajalo na misel, ko smo listali po glasilu Slavističnega društva »Slovenski jezik« in prebirali njegove tehtne sestavke. Naša naloga ne more biti, da se kritično razpravljamo z vso njegovo mnogovrstno in bogato vsebino. Samo opozoriti hočemo

Dr. Rajko Nahtigal piše o imenu panonsko-slovenskega kneza Koclja, ki je po njegovem mnenju neslovenskega izvira, dr. Ivan Grafenauer poroča o štifarskem gibanju za časa protestantovskega verskega prevrata, tem slovenskem sektantovstvu, in njegovi narodni pesmi. Obilo je knjižnozgodovinskih sestavkov. Dr. Anton Slodnjak piše o vodilnih mislih in tipih pri Cankarju, dr. Alojzij Merhar nam podaja spomine in snov za spoznavanje Ketteja in Murana, France Koblar osvetljuje prve odločne korake Ivana Cankarja v poezijo, ki kažejo njegovo bojvniško naturo, France Vodnik pa pripoveduje o po-

nanjo.

stanku Mencingerjeve »Hoje na Triglav« in o njegovih nadaljnjih knjižnih načrtih. Kdor bo zasledoval razvoj naše omike, se bo moral zmeraj ustaviti pri izčrpnem sestavku Martina Jevnikarja »Krištof Schmid v slovenskih prevodih«. Kajti da so knjižno plažo tega pisatelja tolikokrat prevajali na naš jezik in jo izdajali zmeraj znova, da pa je spričo njega in tudi zaradi njega moralo toliko dobrih domačin in tujih del ostati ob strani, to je vsekakor pojav, mimo katerega ne bo mogel iti, kdor bo hotel razumeti ves sestav slovenskega vprašanja. V našo politično zgodovino sega Logarjev sestavek: »Triglav, nemški list za slovenske koristi, in dunajski Slovenec«. Jakob Šolar se dotika jezikovne vzgoje s sestavkom »Fonetični pouk v srednji šoli«. Strogo jezikoslovje obsega obravnava dr. Franceta Tomšiča o refleksivnih glagolih v slovenščini, tej posebnosti slovanskih jezikov, in študija Antona Vratuša »Jezikovne razmere v severnem Prekmurju in slovenskem Porabju«, važen donos za spoznavanje tamkajšnjih slovenskih narečij, ki so nam v svoji prvobitnosti ohranila mnogo dragocenega jezikovnega gradiva. V tej zvezi moramo opozoriti vsakega, ki hoče pisati spodobno slovensko, na obravnavo Antona Sovreta o oziralnem odvisniku, pri tem pa izrekamo še topla želja, da bi nam »Slovenski jezik« čimprej vzgojil moža, ki nam bo podal pravo stavbo slovenskega sloga in skladnje.

Najmnogovrstnejše jezikovno in knjižnozgodovinsko gradivo nudijo v drobnem tisku »Zapiski« in knjižna poročila. H Koščiakovemu zapisku »Planika ali planinka« pa bi pripomnil mi: seveda ne drugo, ali najboljše tudi prvo ne. Kajti planika je umetna tvorba, bitno pravico bi imela samo, če bi žive besede ne bilo. Ljudstvo pa ima za to cvetico kar dve besedi: pečnico in očnico. Stvar je nekako podobna, kakor z umetnim »nahrbnikom«, ki ga pa tudi, hvala Bogu, počasi spodirva domači oprtnik.

Ponekod se je prigovarjalo temu obzorniku, da je

za to zemljo se ne bo več kockalo (viharno navdušenje v prid dr. Stojadinovića in dr. Korošca se dolgo noče poleči); navdaja nas hvala, radost in ponos, ker ostajajo visoki gosti čez leto med nami v naši sredi; vdani smo tej državi in razumemo tudi brate onkraj meja, da čutijo po naše. Širokoustneži (t. j. ljudje, ki govorijo samo takrat, kadar jim ne moreš odgovoriti) so slabi junaki; tudi o naših frontaših v Španiji nismo čuli posebnih junaštev; sicer pa se bomo s temi španskimi junaki kmalu strogo pogledali iz oči

Večer slovenskega knjištva v Zagrebu

V petek 13. aprila tega leta je nastopila skupina slovenskih pesnikov in pisateljev v Malem gledališču v Zagrebu ter so brali svoje pesmi Oton Župančič, Pavel Golia, dr. Anton Vodnik, Edvard Kocbek in dr. Igo Gruden, pisatelj Franc Ks. Finžgar fragment pa iz spisa Prerokovana in dramatik dr. Br. Kreft odlomek iz drame »Velika puntarija«. Zagrebško Malo gledališče je bilo nabit polno. Preden so nastopili imenovani je predsednik »Društva slovenskih prisateljev« prof. Franc Koblar predaval o slovenskem knjištvu, potem ko je najprej slovenske knjižnike pozdravil predsednik »Društva hrvaških književnikov« dr. Ilija Jakovljevič, ki je tudi glavni urednik »Hrvatskega dnevnika«.

Slovenski knjižniki so bili v Zagrebu nad vse lepo sprejeti. Že nekaj dni preden so prišli v Zagreb ter s tem vrnili obisk hrvaških pesnikov in pisateljev, ki so v petek 9. marca tega leta priredili v ljubljanskem dramskem gledališču večer hrvaškega knjištva, so pisali o njih zagrebški dnevniki ter je napisal tudi pesnik in pisatelj Ivo Kozarčanin v »Hrvatskem dnevniku« daljši sestavek s sliko predsednika »Društva slovenskih pisateljev« prof. Franceta Koblarja. Obzornik »Savremenik« je izdal posebno slovensko številko, za katero je napisal dr. Jakovljevič uvodni sestavek o političnih, narodnih in kulturnih stikih med Slovenci in Hrvati od 9. stoletja do danes, o slovenskem knjištvu so pa napisali poročila Fr. Koblar, dr. T. Debeljak, Milena Mohoričeva itd. »Savremenik« je priobčil v slovenskem jeziku zbirko slovenskih pesmi, počenši z Župančičem do najmlajših slovenskih lirikov, zraven tega pa prevale odlomkov slovenske proze Fr. Ks. Finžgarja, Ivana Preglja, Juša Kozaka in Miška Kranjca ter odlomka iz »Veronike Deseniške« in »Velike puntarije«.

Takoj, ko so slovenski pisatelji prišli v Zagreb, so šli na grob Stjepana Radića, kjer je prof. France Koblar imel kratek govor v Radićevo počastitev. Po prireditvi v Malem gledališču je povabil Slovence na slovesno večerjo zagrabski župan Mate Starčević v hotel »Esplanade«, kjer so bili tudi uradni zastopniki in hrvaški knjižniki. V soboto 14. t. m. je sprejel predsednik dr. Vladko Maček in hrvaški ban dr. Šubašić v banskem dvorcu prof. Koblarja, O. Župančiča, dr. A. Vodnika in E. Kocbeka ter je profesor Koblar govoril ter apeliral dr. Mačka, da naj pomaga Slovence, da bodo dosegli svoje ideale kakor so jih Hrvatje pod vodstvom dr. Vl. Mačka. Odgovoril mu je predsednik dr. Maček,

v oči, ker nam jih sedaj vračajo; volitve še ne bodo jutri, ker je tako rekel predsednik vlade v Skoplju (smeh in navdušenje); h koncu ponovimo prisego zvestobe! —

Ta, od plemenitih čustev do vsakogar prevzeti govor je bil pozdravljen z nepopisnimi ovacijami in z godbo in zapečaten z običajnimi brzojavkami na razna mesta. Po raznih govorih manj pomembnih osebnosti so se ljudje razšli zadovoljni, da so smeli biti navzočni pri prvi proslavi dvajsetletnice države. (Dalje prihodnjič.)

ki je Slovence potolažil, da bodo dobili tisto, kar imajo Hrvatje, in pa ban dr. Šubašić, ki je poudaril, da ga veseli uspeh slovenskih knjižnikov v Zagrebu.

Svoje načelno stališče o novih prijateljskih stikih med hrvaškimi in slovenskimi pisatelji in pesniki smo zavzeli že v »Sloveniji« z dne 15. marca t. l., ko smo poročali o nastopu Hrvatov v ljubljanskem dramskem gledališču. Poudariti pa moramo ponovno, da sta večer hrvaških pisateljev v Ljubljani in večer slovenskega knjištva v Zagrebu poudarka samostojnosti in samobitnosti

Opazovalec

Centralizem brez centralizma

V »Večerniku« toži dr. Bogumil Vošnjak, da je dolga leta upal, da se bo našel slovenski založnik, ki bo priredil slovensko zdajo njegove v srbohrvaščini pisane knjige »Borba za ujedinjeno narodno državo«. Kajti slovenski založniki da imajo samo dovolj denarja za vse mogoče prevode, ki z našim narodnim življenjem nimajo nič skupnega.

Tu bi pripomnili več stvari.

Prvič to, da je človek, ki je po rodu Slovence, sploh napisal knjigo v srbohrvaščini. Čemu vendar, če so pa po tistem nacionalnem nauku, ki ga oznanja ravno Vošnjakova politična družba, Slovenci s Srbi in Hrvati en narod z enim jezikom? Toda Vošnjak je to načelo zdajci zatajil in pisal v srbohrvaščini namesto v slovenščini. Zdaj bi pa hotel še prevajati iz tega enega skupnega jezika v ravno ta en skupni jezik.

Drugič je treba že kedaj poudariti, da nas Slovence ne bo nikoli kdo ve kaj zanimala stvar, ki jo je spisal človek slovenskega rodu najprej v drugem jeziku in še povrh zoper načela, ki jih je sam oznanjal. Če se njemu zdi prav, da pridemo Slovenci šele v drugi vrsti, se pa Slovence ne more zdeti prav, da bi prišli šele v drugi vrsti. Še prav posebno pa ne bomo trpeli dvojne mere: enkrat imamo skupen jezik, in vsaka srbska ali hrvaška knjiga naj bi bila že tudi naša, drugič pa naj bi ne smelo veljati, da bi — tudi po nacionalni logiki — morala biti prav tako vsaka naša knjiga tudi srbska in hrvaška.

Mimogrede pa bi se tudi s knjigotržnega stališča — vsaj po nacionalnih naukih — vendar ne

hrvaške in slovenske kulture, poudarek samostojnega hrvaštva in samostojnega slovenstva, od slovenske strani pa tudi izraz veselja nad svobodo Hrvaške, ki se ji bliža hrvaški narod in obenem želje in zahteve Slovenije, da doseže samostojnost, ki jo ima oziroma jo bo dobila Hrvaška. Dne 9. marca tega leta je bila v Ljubljani, dne 13. aprila tega leta pa v Zagrebu slavljen misel federacije, ne pa kakšno jugoslovenstvo! V Ljubljano so prišli iz Zagreba samo pisatelji in pesniki, ki so prepričani Hrvatje in so to bili tudi za časa najhujšega jugoslovenskega pritiska, ljudje, ki bi jih bili pred nekaj leti jugosloveni pri nas vsaj zasmehovali kakor so zasmehovali predsednika dr. Mačka in še prej Stjepana Radića, ki so ga zmerjali z izdajalcem. Slovenski pisatelji so pa v Zagrebu počastili najprej spomin Stjepana Radića na njegovem grobu, čeprav je na primer ljubljansko »Jutro« pred leti do kraja grdilo vodnika Hrvatov Stjepana Radića, ko je še živel in trpel. O jugoslovenstvu v Zagrebu ni bilo govora, še manj pa o kakšnem »postopnem stapljanju«, o katerem so pisali tudi ljudje iz Ljubljane, ki se štejejo med kulturne delavce, in to tudi v zagrebške, pa seveda ne v radićevske liste. Za take ljudi iz Ljubljane so časi zašli in nimajo ničesar več iskati, najmanj pa v Zagrebu, če jih že med nami omahljivci še

splačala še ena izdaja neke »naše« knjige, ki je že izšla v »našem« jeziku!

Tretjič bi pa samo še ugotovili, da je vendar Vošnjakovo srbohrvaško knjigo izdala »Tiskovna zadruga«, torej založba, ki dela med Slovenci in v kateri gospodarijo jugosloveni slovenskega rodu. Očitno torej ni mogel dr. Vošnjak pridobiti med Srbi založnika za knjigo, ki jo je spisal v njihovem jeziku in v njihno korist. Ali se ne zdi samemu dr. Vošnjaku malo, recimo, čudno, zahtevati od Slovencev, da izdajo v prevodu knjigo, ki jo Srbi niti v izvirniku niso marali izdati.

Vošnjak razklada na koncu še, da je on za »konceptijo« jugoslovenskega (pravilno jugoslovenskega!) nacionalizma, da je bil tej »konceptiji« zmeraj zvest, da pa se ta ne sme zamenjati s centralizmom, ki je zavladal v naši državi.

Toda ravno Vošnjak je bil med tistimi, ki je konceptijo jugoslovenstva zamenjal s centralizmom, on je bil tisti, ki je glasoval za vidovdansko ustavo in ji pomagal do sicer dovolj klavrne zmage, on je centralizem te ustave opravičeval in zagovarjal in on je v tistih dneh izumil pojem »dekoncentracije«, ki je bila samo druga beseda za centralizem. Ta je prišel namreč takoj ob prvih korakih v naš svet na tako slab glas, da so morali njegovi preužitkarji prihajati zmeraj z novimi oznamenili, s katerimi so pokrivali njegovo umazano in osovraženo podobo. Med prvimi oznamenili pa je bila ravno Vošnjakova dekoncentracija, ki jo je pozneje zamenjal unitarizem s tistimi znamenitimi »širokimi« samoupravami, ki jih v njegovem znamenju nikoli ni bilo, nikoli ne bo in tudi nikoli ne more biti.

Da pa si upa dr. Vošnjak danes trditi, da njegova konceptija z glasovanjem za centralizem vi-

prekoračil zadano si področje: strogo jezikoslovje. Z logičnim umovanjem bi se pač dalo zagovarjati to stališče. Morebiti tudi pride kedaj do tega, da se bo delo delilo, da bo izhajalo dvoje ali še več obzorikov namesto enega, in če bo to mogoče in kadar bo to mogoče, tem bolj za slovensko znanost. Za danes pa se nam zde taki pomisleki odveč, tem bolj ker predstavljata obe panogi, ki jih obravnava obzornik, jezikoslovna in knjižno-kulturna, dejansko neko višjo enoto. Kajti ni ga jezikoslovca, ki bi sploh mogel prebiti brez poznanja knjištva, in prav tako mora vsak pisatelj in kulturni delavec poznati osnove tistega orodja, s katerim dela in ustvarja. To dejstvo pa je najboljšje opravičilo za način urejevanja tega obzornika. In ne samo opravičilo, v marsikaterem pogledu celo prednost. Kajti le z njim mu je dana tista pisanost in živost, ki pridobiva širši krog bralcev, kar je zlasti pri nas upoštevanja vredno.

Mislimo, da svoje poročilo najlepše končamo, če navedemo iz že omenjenega Sovretovega sestavka tole sklepno besedo:

Jezik ni »gmajna«. To je treba nenehoma poudarjati, pa še ne zaleže. Kako je bilo že s tistim župnikom? Prišel je na novo faro in prvič pridigal. Govor je bil ljudem po volji. Drugo nedeljo je pridigo ponovil. Farani so se nekoliko začudili. Ko pa jim je v tretje isto povedal, so ga prijeli, češ kako da samo prežvekuje. Pa jim je rekel: »Ljubi moji, kaj vam bom pravil novega, saj se še tega niste oprijeli, česar sem vas dotlej učil.« Da, venomer je treba opominjati, sebe in druge. Naš jezik je tega vreden, saj je najdražje, kar premoremo. Pa kaj bi o tem! Poveleč ga je Cankar, lepše povedati jaz ne znam. Naš jezik je pa tudi občutljiv, veliko občutljivejši mimo drugih jezikov, ki imajo na stotisoče besed. Tem nekoliko več ali manj nesnage ne škoduje tako hitro: laže jo izločijo, ali če to ne, prebavijo. Slovenska beseda pa je kakor biser potok; vsaka tuja primes ga takoj skali; greznice vsterjati je greh. Narobe: povsod je treba postavljati čistilne naprave in gledati, da delujejo. Če tega ni, se nam utegne jezik zamočvariti, ga utegnemo izgubiti. S tem pa bi izgubili narodno dušo, bi izgubili sami sebe, ne bilo bi nas več. A mi hočemo živeti, to je naša tisočletna pravica, naša dolžnost, ne samo do nas samih, tudi do velike skup-

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Da je zapustil Mikl bojišče, ne da bi bil umaknil tudi svoje oddelke, potrjuje izjava prej omenjenega ujetnika, da je Mikla tudi njegovo vojaštvo presenetilo in razjezilo. Čeprav znan kot zmožen častnik, ni bil dorastel našemu nadporočniku Zeilhoferju. Vsi njegovi dobro izdelani načrti so se izjalovili, ker je podcenjeval in vse premalo poznal Zeilhoferja in njegovo na vse morebitnosti pripravljenost 6. stoletijo.

Kako je za domovino kri prelil poveljnik slovenske posadke v Radgoni, nadporočnik Benedikt Zeilhofer.

Začetek bojev za vojašnice je naša posadka pričakovala pripravljena z orožjem. Pri vseh oknih vojašnice so stale slovenske puške. Najvažnejšo in najbolj izpostavljeno strojno puško je prevzel sam poveljnik Zeilhofer, da bi že naši prvi streli napadalec dokazali, kako smo Slovenci kot branitelji pripravljeni. Kakor hitro so bližajoči se oblegovalci prišli pod doseg Zeilhoferjeve strojne puške, je on kot odlični strojničar prvi začel z drdranjem, ki je bilo hkrati znamenje in uvod za razbesnel početak vsega pokanja. Nasprotnik, čeprav zaradi naše pripravljenosti nekoliko iznenaden, se je kmalu znašel. Začel je srdito odgovarjati s svojimi strojnimi puškami, ki so predvsem merile na okna naše vojašnice. Ena takšnih sovražnih krogelj je zadela Zeilhoferja v trebuh. Padel je na tla. Sanitežci so ga odnesli v malo stransko sobo, kjer so ga obvezali. Njegovo puško so nato prevzeli drugi strelci.

Bolj kakor rana, je Zeilhoferja pri tem mučilo to, da se ni mogel več udeleževati boja in pa skrb za vodstvo boja. Telefonisti so mu morali do njegovega

ležišča na vojaški slamnici, na kateri je ležal na tleh, napeljati poljski telefon, po katerem je vključil rani in onemoglosti zasledoval in vodil nadaljnjo obrambo.

Zeilhoferjevo rano je v teku kritičnega dopoldneva moral pregledati, očistiti in obvezati naš ujetnik dr. Kammiker. Popolno okrevanje je pa Zeilhofer v bližnjem zdravilišču Slatina-Radenci, kamor smo ga prepeljali, ko so to dopuščali boji. Zeilhoferjeva povezanost z oddelki njegove radgonske garnizije se prav lepo zrcali v tem, da tudi med tem, ko se je zdravil v Slatini-Radencih, svojemu namestniku ni v celoti izročil poveljstva, čeprav je bil ločen od svojih.

Po vsem lahko trdim, da je bil Zeilhofer v času naše zasedbe in obrambe Radgone med nami prvi rodoljub, prvi slovenski poveljnik, čuvaj, patroler, opazovalec, strelec, branitelj in ranjenec ter prvi junak.

Petje znane slovenske: »Če puške pokajo, se sablje bliskajo, mi fantje vriskamo«, kakor tudi narodne himne in drugih slovenskih narodnih pesmi med bitko v Radgoni.

Slovenci uživajo sloves dobrih pevcev. V mislih nimam poklicnih umetniških pevcev, temveč naše domače narodno petje. Slovenski vojaki so že od nekdaj znani, da so s petjem in vriskanjem navduševali in olajševali sebi in svojim tovarišem ne vedno prijetno vojaško življenje doma in na fronti. Marsikatero nevoljo in neprijetno uro so si slovenski fantje kot vojaki s petjem olajšali.

O vojaki pa, ki bi prepevali sredi bojev med ognjem in dežjem sovražnih svinčenk iz strojnih pušk, je do danes bilo prav malo slišati, ker je v takih trenutkih vojaštvo navadno molilo in ne prepevalo. Radgonski pevski nastop naših takratnih slovenskih vojakov-prostovoljcev, uprizorjen z nasajenimi bajoneti na nabitih puškah in z ročnimi granatami v rokah, je bil gotovo čisto svojevrsten.

Ko so se vršili prvi boji za Radgono, v katerih se

dovdanske ustave ni bila centralistična, da povrh tako očitno računa na kratki spomin in pomanjkljivo presodnost naših ljudi, to pa je stvar, ki spada k njegovi podobi.

Veliko taktike — malo načel

Na Hrvaškem so uveljavili dne 15. t. m. nov volilni red za podeželske občine. Posebnost tega volilnega reda je, da uvaja javno glasovanje, in posebnost tega javnega glasovanja je, da ga je zdajci sam »Hrvatski dnevnik« opravil, češ da v občini ne gre za politična, ampak le za gospodarska vprašanja. Treba pa je pri tem poudariti, da je sicer »Hrvatski dnevnik« kakor tudi njegova stranka zmeraj in v vseh primerih bil zoper javno glasovanje, ki da potvarja ljudsko voljo.

Komaj tri dni po uveljavitvi tega volilnega reda pa je napisal »Hrvatski dnevnik« v svojem uvodniku med drugim tudi tole:

Na Hrvaškem bo ostalo pri občinskih volitvah glasovanje javno. Ob tem povodu je zapisala »Politika« z dne 14. t. m., da se ne ve, če bo tudi v drugih delih države ostalo javno glasovanje pri občinskih volitvah. Ta dvom nas je res iznenadil. Mi mislimo, da je javno glasovanje na Hrvaškem na vsak način prejudiciralo načinu glasovanja izven Hrvaške, ker mi Hrvatje nismo tisti, ki bi se zavzemali za javno glasovanje. Seveda nismo zoper to, da bi bilo pri občinskih volitvah izven Hrvaške tajno glasovanje. Še več, ljubo bi nam bilo, če bi se vsaj tam uvedlo tajno glasovanje, četudi, odkrito rečeno, sumimo v to, čeprav priznavamo, da so razmere izven Hrvaške drugačne in da bi bilo tam potrebnejše tajno glasovanje zaradi zagotovitve volilne svobode...

Iz tega pisanja zveni sum, da bi ponekod radi, da ravno na Hrvaškem ostane pri javnem glasovanju — za vsak primer. Morebiti utegne ob tej priložnosti »Hrvatski dnevnik« vso stvar bolj do dna premisliti. Potem bo pa tudi spoznal, da ni dobro, iti kar tako mimo davno in javno izpovedanih načel. Kajti preveč taktike le prerado načela zadošči. Na drugi strani pa tako mešetarenje z načeli zmeraj demoralizira ljudske množice. Hrvatje so se zmeraj ponašali z visoko politično zavestjo in moralo svojega ljudstva. A ob takih načinih ju utegnejo zaigrati, in tiste temne sile, ki jim narekujejo to taktiko, bodo nazadnje slavile zmago. Mi vemo in razumemo, da ni mogoče zmeraj z glavo skozi zid, vemo tudi, da Hrvatje nimajo lahkega stališča nasproti velikosrbskim hegemonistom in centralistični reakciji. A neka meja mora biti, zlasti še v takih primerih, ko tudi nasprotnik ne more imeti tehničnih razlogov za svoje zahteve in se vsaj boji stvarnega, javnega razravnjanja glede njih.

Navsezadnje še razumemo, da je le prevečkrat treba na tem političnem svetu sprejeti stvar, ki jo človek sicer odklanja z umom in srcem. Ali nekaj bi ne smelo nikoli biti, da bi se taka stvar opravičevala z razlogi in na način, ki smo ga dotlej pobijali. Sicer zgubimo pravico, da bi se kedaj zahtevali vere in zaupanja v naše besede.

Širite naš tednik „Slovenijo“!

je večina naše posadke branila v bivši konjeniški vojašnici, je bilo za potrebo s polno paro delujočih strojnih pušk pri oknih itd. potrebnih le nekaj vojakov, ki so se od časa do časa menjavali. Vsa ostala posadka je stala po sobah opasana, pripravljena z orožjem, bombami in strelivom v rokah in za pasom, da nastopi tam, kjer bo treba. Peketanje naših strojnih pušk iz vojašnice na sovražnika in sovražnikovih na vojašnico ter detonacije ročnih granat, katere je metal moj oddelek zunaj med sovražnimi postojankami, je delalo bojni koncert, ki ga filmski režiserji pri igranju in posnemanju vojnih prizorov ne bi mogli bolje uprizoriti. Častniki in moštvo, ki niso streljali, so stali po sobah in hodnikih ter gledali kako padajo v sobe sovražniške krogle, pred katerimi so se varovali tako, da so se postavljali v kote, ki so za kroglo manj dosegljivi.

Da bi vojaki to čakanje in opazovanje, ki je za živce bolj neprijetno kakor streljanje, lažje prenesli, je častniški namesnik špes, prostovoljec zrelejših let, po poklicu sodni uradnik iz Kozjega, dal »podbudo, da bi začeli prepevati. V nekaj minutah je špes z ročno granato namesto z dirigentovsko palico vodil petje močnega moškega zbora, ki je med pepepepe lajanjem obojestranskih strojnih pušk vključeval nevarnosti in resnosti položaja odpel celo vrsto slovenskih pesmi. V spopolnitev koncerta so nepevci med prestanki vriskali, kakor juckajo naši fantje po slovenskih vaseh. Odpeli so celo vrsto raznih pesmi, od katerih je znana slovenska koračnica

»Če puške pokajo
se sablje bliskajo;
mi fantje vriskamo«

potrdila, da je z besedilom in smislom imenovanih svojih verzov popolnoma pravilno popisano razpoloženje slovenskih fantov in mož med bojevanjem. Položaj, v katerem so se fantje takrat nahajali, je bil popolnoma v skladu z vsebino in smislom petja. (Dalje prihodnjič.)

O prizadetih srbskih koristih

»Trgovinski glasnik«, uradno glasilo čaršije, strašno skrbi država sploh in Srbija posebej, odkar je bilo s priznanjem hrvaške narodne in kulturne samostojnosti povedano, da je jugoslovenski centralizem doigral. V zadnjih časih trdi celo, da je razmejitev Hrvaške škodovala ne samo srbskim, ampak tudi hrvaškim koristim. Potegnjena meja zaradi tega ne bo mogla ostati. Kajti kar je v škodo srbskega naroda, ne more biti v korist Slovincem in Hrvatom.

O vsem mogočem govori ta velikosrbski list, samo tega nam noče razodeti, v čem so bile s sporazumom prizadete srbske koristi. Kajti če gledamo na sporazum s kakršnega koli stališča, vendar ne moremo dognati drugih bistvenih sprememb, kakor da se nekoliko več hrvaškega denarja porabi doma kakor prej in da so Hrvatje dobili nekaj več javnih del kakor prej. Še davno pa niso seveda dobili vsega, kar jim gre. A trdno voljo imajo, da dosežejo tudi to.

Zato naj bi že kedaj »Trgovinski glasnik« in njegovi bratci v znamenju jugoslovenstva rajši naravnost povedali, kako mislijo. Da imajo namreč za upravičene srbske koristi, če se uporablja slovenski in hrvaški denar za srbske namene in da imajo srbske koristi za prizadete, če se slovenski denar porablja za slovenske, hrvaški pa za hrvaške namene.

Tako naravnost pa seveda ta zvrst ljudi noče govoriti, preveč očitna bi bila nesmiselnost in nelepa sebičnost njihovih zahtev in želja. Zato rajši govorijo o oškodovanju srbskega naroda in nujskajo zoper sporazum, ne da bi z enim samim stvarnim zgledom povedali, kakšne vrste je tista škoda, ki jo prizadeva sporazum srbstvu.

Rodnost v Italiji

Italijanska visoka rodnost je tisto, kar poudarja uradna Italija zmeraj znova, kadar opravičuje in utemeljuje svoj imperializem zlasti nasproti Franciji. Zanimati utegne zato marsikoga, kaj pravi na to »Temps«, eden izmed vodilnih francoskih dnevnikov:

Ne bilo bi natančno, presojati demografsko vprašanje Italije samo po naraščanju prebivalstva. Medalja ima tudi drugo stran. Medtem ko narašča število prebivalstva, pada odstotek porodov. Manjša se demografska življenjskost. Če hočemo dobiti glede tega natančno sliko, je dovolj preleteti tele številke porodov na tisoč prebivalcev: v razdobju od 1881 do 1885 je bilo 30 porodov na tisoč prebivalcev, v razdobju od 1886 do 1891 jih je bilo 37,5 na tisoč, od 1891 do 1895 jih je bilo 36, od 1896 do 1900 jih je bilo 34, od 1901 do 1905 jih je bilo 32,7, od 1906 do 1910 jih je bilo 33,3, od 1911 do 1915 jih je bilo 31,5, od 1916 do 1920 jih je bilo 23, od 1921 do 1925 jih je bilo 29,8, od 1926 do 1930 jih je bilo 26,8, od 1931 do 1935 pa 23,8. Leta 1936. jih je bilo 22,4, leta 1937. jih je bilo pa 22,9, leta 1938. jih je bilo 23,7, leta 1939 pa 23,6. Druge statistike kažejo, da vlada to padanje bolj v mestu in manj na vasi, bolj na severu polotoka kakor na jugu. Torin, Genova, Asti in nekatera druga mesta s 13,3 porodi na tisoč prebivalcev stoje v tem pogledu pod Parizom.

»Temps« navaja nadalje še, da sicer navedene

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Nekoč opazi mati, da si segam v lase. Prestrašena pogleda in najde — uš. Brž me ostrizhe na papir in vrže vse skupaj v ogenj. Nekaj dni pozneje sem bil premeščen v drugo klop. Bila je v šoli, ne da bi bila omenila. To sem posnel iz njenega razgovora s starejšo sestro. Ta jo je pri tem popravila, rekoč: »Saj ni profesor, on je samo učenik. Profesor je več kot učenik; profesorji so samo na gimnaziji.« Mati pa: »Saj vem; rekla sem mu vseeno profesor; vem, da se mu je dopadlo. Več se lahko reče; manj ne.«

Bolhe se pa niso dale pregnati; te niso poznale stanovskih razlik, da smo jih bili deležni vsi več ali manj. Držale so se s trdovratnostjo, proti kateri je finska odpornost prava strahopetnost. Mogoče zato, ker so dobivale pomoč od vseh strani sveta. Da zarod ne bi izumrl, ampak se nasprotno še okrepil s križanjem, so donasili ob počitnicah vojaki nove iz vseh delov monarhije, sem ter tja pa tudi romarji bolj domača plemena.

Večina staršev se ni brigala za to, kje sedi njihov otrok. Preprostejši že celo ne; ti so se sploh ogibali šole in uradov, a se tudi niso zavedali, da imajo kako pravico. Tako se je dogajalo, da so bili učenci posameznih skupin med seboj pomešani največ po učiteljevi preudarnosti. Da so pri tem odločali tudi razni oziri, se razume samo ob sebi. Stanovsko preračevanje so bile le prve klopi.

Nepoholjšljivi zanikrneži so prišli čisto zad, da ne bi motili drugih. Gosposkega ni bilo med njimi nobenega. Večino so tvorili otroci staršev samostojnih poklicev in polkmetov. Od delavskih

številke niso strašne, kajti padanje porodov se vrši polagoma. Toda tudi, če bi se to padanje ne povečalo, bi stala vendar Italija v dvajsetih letih na začetku razdobja demografskega upadanja. Iznenaduje dejstvo, da je ostalo število rojstev na isti višini ravno v razdobju med 1931 do 1939, ko se je zoper padanje rojstev največ naredilo.

Mali zapiski

V soju jugoslovenstva

Pred nekaj leti — seveda pod slavno vlado predsednika JRZ dr. Stojadinoviča — je bilo dovoljenih 110 milijonov dinarjev kredita iz državne blagajne za ureditev belgrajskega rečnega pristanišča. To je več, kakor je bilo kedaj dovoljenih za vsa naša morska pristanišča, to je toliko, da bi mi mogli z njimi rešiti vsa prometna vprašanja v Sloveniji, če bi jih kedaj dobili. Odveč je seveda posebej pristavljati, da je bil to slovenski in hrvaški denar.

Konec lanskega leta bi bila morala biti dela v glavnem že dokončana. Sedaj se je pa pokazalo, da se je delalo nepravilno in slabo. Slabo in nestrokovnjsko je bilo delo, četudi so hodile z dnevnici dobro podprte komisije v zamejstvo, da tam »študirajo«, kako se take stvari delajo. To se pravi, ravno zaradi takih komisij!

Preimenovanje

Poljsko mesto Lodz, ki je bilo tudi pred svetovno vojno izven Nemčije, a je zdaj pridružno nemškemu okrožju Warthegau-u, so Nemci preimenovali v Litzmannstadt. Prebivalci so v veliki večini — nad 90 odstotkov — Poljaki in Judje.

Iz poljske Bele knjige

Maja 1939 je prišel Potemkin v Varšavo in obljubil, da se bo Rusija v primeru nemško-poljskega spopada vedla dobrohotno.

11. septembra 1939, ko je bila Poljska že deset dni v vojni z Nemčijo, se je pritoževal ruski poslanik v Varšavi zaradi nemških zrakovnih napadov v bližini ruskega ozemlja in izjavil, da sovjetska vlada ne želi, imeti skupno mejo s celotno Nemčijo.

17. septembra je začela vdirati rdeča vojska na Poljsko brez vojne napovedi, ne da bi bila pretrgala diplomatsko razmerje in ne da bi bila odpovedala nenapadalno pogodbo.

Poljski delavci v Nemčiji

Iz zasedene Poljske so prepeljali v Nemčijo okoli milijon Poljakov, da pomagajo posebno pri poljskem delu. Ti Poljaki se seveda ne smejo svobodno gibati, in izmik ali beg od dela se strogo kaznuje. Prepovedano je vsako intimnejše druženje z njimi, in nekaj Nemk, ki so se spoprijaznile z njimi, je bilo ostro kaznovanih. Da se tudi na zunaj ločijo od Nemcev, morajo nositi na obleki rumen naši v vtisnjeno črko P.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

so bili največ nezakonski varovanci, tedaj splošno pankrti imenovani, sirote in polsirote.

Po teh je le redko padla palica; po mnenju učitelja se ni izplačalo. Ta je večkrat vzkliznil: »Hvala Bogu, da bo leto kmalu pri kraju; potem se vas znebim.« V višjem razredu je prevzel novo zapuščino, toda manjšo, zato pa živahnejšo. Peti razred je bil že skoraj popolnoma »očiščen«; do njega so se povzpeli le redki od zanikrnežev.

Med nepoholjšljivci je bilo več pravih hrustov, ki se niso dali kar tako. Kdaj kdaj je kdo nastavil roko, da prestreže udarec, češ: »Tepli me že ne boste!« Zgodilo se je tudi, da je kateri zatulil, še preden je učitelj dvignil roko, da se je razleglo po vsej šoli. Bili so vsi krepke rasti, majhnega in slabotnega ni bilo med njimi nobenega.

Tudi ti so bili skupina za sebe, nekaka skrajnost, ki ni občevala z nikomer izven svojega kroga in ki se jim tudi nihče ni skušal približati. Na ostale so gledali z nekim prezirom, skoraj ponosom. Bratili so se le v šoli; zunaj nje so hodili svoja pota, družec se največ s starejšimi potepuhi. Obnašali so se kakor odrasli; kadili so cigarete, hodili na »tefe«, lovili tiče, »rabutali«. Nekateri so že pili žganje. Igrali so tudi za denar; neredko kar pred šolo, tedaj splošno znano »ciframož«. Večkrat jih je zasačil učitelj celo med poukom pri kartah. Med seboj so bili solidarni, da ni izdal drug drugega za nobeno ceno.

Vendar se je pretežna večina njih v poznejšem življenju popolnoma spremenila; več jih je prekosilo celo mnoge tovariše s skrbno vzgojo. Roka učiteljev ni sejala zastoj; okoliščine so storile, da je vzklilo v mladosti sprejeto seme šele pozneje. Tudi življenjske izkušnje mladih občencev niso bile zastoj.

(Dalje.)